

Õiguskantsler

Teie 18.09.2023 nr

Meie 29.09.2023 nr 14-1/231347/2304983

Õiguskantsleri pädevusest

[ ]

Pöördusite õiguskantsleri poole mitme kirjaga, milles kaebasite, et Teie hinnangul alustatakse Eestis kriminaalmenetlust valikuliselt. Muu hulgas peate põhjendamatuks Riigikogu liikme Kert Kingo suhtes kriminaalmenetluse alustamist.

Selgitan Teile lühidalt kriminaalmenetluse alustamise, lõpetamise ja läbiviimise põhimõtteid ja seda, millised on õiguskantsleri võimalused (pädevus) sellesse menetlusse sekkuda. Loodetavasti aitavad need selgitused Teil paremini mõista, et seadus ei anna õiguskantslerile õigust ega võimalust hinnata, kas ühel või teisel juhul on kriminaalmenetluse alustamine põhjendatud või mitte. Kui Põhiseaduses ega seadustes seesuguse hinnangu andmiseks volitust ei ole, et ole õiguskantsleril lubatud ega ka võimalik seisukohta kujundada.

Kriminaalmenetluse alustamise kohta saavad seaduste kohaselt otsuse teha üksnes uurimisasutus ja prokuratuur. Kriminaalmenetlust alustatakse siis, kui selleks on olemas ajend (kuriteoteade või -kaebus, kuriteole viitav muu teave), milles sedastatakse kuriteo tunnused. Kuriteo tunnuste ilmnmisel on kohustus kriminaalasja alustada sõltumata sellest, kes on tõenäoline kahtlustatav.

Kui esineb [kriminaalmenetluse seadustiku](#) (KrMS) § 199 lõikes 1 sätestatud asjaolu, siis kriminaalmenetlust ei alustata ning juba alustatud menetlus tuleb lõpetada. Peale selle võib kriminaalmenetluse lõpetada ka muudel seadusega (vt KrMS §-d 200¹, 201, 202, 203, 203¹, 204, 205, 205¹, 205²) ettenähtud alustel. Kriminaalmenetlus lõpetatakse sõltuvalt alusest: a) prokuratuuri loal uurimisasutuse määrusega, b) prokuratuuri määrusega või c) prokuratuuri taotlusel kohtumäärusega.

Kriminaalmenetluse alustamata jätmise ja lõpetamise võib vaidlustada Riigiprokuratuuris ja ringkonnakohtus KrMS §-des 207-208 sätestatud korras. Uurimisasutuse ja prokuratuuri tegevuse peale saab aga kaevata KrMS §-des 228–232 sätestatud korras.

Seaduse kohaselt ei tohi õiguskantsler sekkuda õigusemõistmisesse ega üldjuhul ka süüteomenetlusse. Sellest tulenevalt jätab õiguskantsler esitatud avalduse läbi vaatamata, kui avaldust puudutavas asjas on jõustunud kohtuotsus, süüteomenetlust või kohtumenetlust lõpetav

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

määrus või kohtuvälise menetleja otsus vääртеomenetluses või on samas asjas pooleli kohtumenetlus, süüteomenetlus või kohtueelne kohustuslik kaebemenetlus (vt [õiguskantsleri seaduse](#) § 25 lg 2). Seadus ei anna õiguskantslerile õigust hinnata ka seda, kas kriminaalmenetluse alustamine või alustamata jätmine oli konkreetsel juhul põhjendatud.

Seadus võimaldab õiguskantsleril kriminaalmenetlusesse sekkuda erandkorras ainult kahel juhul.

Üks erand puudutab nende jälitus- ja julgeolekuasutuste kontrollimist, kes korraldavad telefonikõnede ja vestluste pealtkuulamist, kirjavahetuse jälgimist ning koguvad, töötlevad ja kasutavad isikuandmeid muul varjatud viisil. Õiguskantsleri seaduse § 1 lõike 9 kohaselt jälgib õiguskantsler, et need asutused ei rikuks isikuandmete kogumisel ja töötlemisel inimeste õigusi. See tähendab, et jälitustoimingutega seoses saab õiguskantsler kontrollida ka uurimisasutuse ja prokuratuuri tegevust. Muudes kriminaalmenetlusega seotud küsimustes õiguskantsleril prokuratuuri üle järelevalve tegemiseks õigust ei ole.

Teine erand puudutab kõrgemate ametikandjate (Vabariigi President, Vabariigi Valitsuse liige, riigikontrolör, Riigikohtu esimees, riigikohtunik ja Riigikogu liige) kohta süüdistusakti koostamise ja mõnede menetlustoimingute tegemise erikorda (KrMS 14. ja 14¹ peatükk). Nende ametnike kohta saab süüdistusakti koostada ainult õiguskantsleri ettepanekul ja Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul. Riigikogu liikme puhul tähendab see ka saadikupuutumatus e äravõtmist. Teatud menetlustoiminguid tohib aga teha ainult siis, kui nende kohta on riigi peaprokuröri taotluse alusel andnud nõusoleku ka õiguskantsler.

Selgitan lühidalt õiguskantsleri tegevuse põhimõtteid Riigikogu liikme Kert Kingo juhtumi põhjal, millele olete ka oma avalduses viidanud. Õiguskantsler langetab sisulise otsuse, kas teha Riigikogu liikmelt saadikupuutumatus e äravõtmiseks ettepanek Riigikogule või tagastada riigi peaprokuröri taotlus. Seadus lubab taotluse tagastada üksnes sel juhul, kui süüdistuse esitamine või kohtumenetluse jätkamine oleks ilmselgelt põhjendamatu. Õiguskantsler ei tohi hinnata tõendeid. Tõendeid ja läbiviidud menetluse seaduslikkust tohib hinnata üksnes kohus.

Õiguskantsler hindab menetlust selle pilguga, kas miski viitab poliitiliselt erapoolikule menetlemisele või kas on mingi muu alus, mis muudab süüdistuse esitamise või kohtumenetluse jätkamise ilmselgelt põhjendamatuks. Seesugune eelkontroll on mõeldud ennetama poliitilistel või muudel ebakohastel alustel kriminaalasjade alustamist rahvaesindajate suhtes. Kert Kingo juhtumi puhul ei tuvastatud asjaolusid, mis oleksid lubanud materjalid Riigikogule edastamata jätta. Toimikus olid nende inimeste ütlused, kelle õigusabikulused K. Kingo maksumaksa raha arvel kattis ja e-kirjad, milles sooviti õigusabikulude arvetele valeandmete märkimist. Võltsimise eest sai kahtlustuse ka advokaat. Kas tõendid on saadud seaduslikult ja milline tähendus neile omistada, tohib otsustada üksnes kohus.

[Eesti Vabariigi põhiseaduse](#) § 146 järgi mõistab õigust ainult kohus. Kohus on oma tegevuses sõltumatu ja mõistab õigust kooskõlas põhiseaduse ja seadustega. See tähendab, et kohus saab anda lõpliku hinnangu küsimustele, kas aset on leidnud tegu, milles süüdistatavat süüdistatakse; kas selle teo on toime pannud süüdistatav; kas tegemist on kuriteoga; kas süüdistatav on süüdi kuriteo toimepanemises ning milline karistus tuleb süüdistatavale mõista. Kui kuriteosündmuse ega kuriteo olemasolu ei tuvastata või kui ei ole tõendatud, et kuriteo on toime pannud süüdistatav, tehakse õigeksmõistev kohtuotsus (KrMS § 309 lg 2).

Õiguskantsleril ei ole põhjust kahelda Eesti kolmeastmelise kohtusüsteemi toimimises ega jõustunud kohtuotsuste seaduslikkuses.

Seadsite kahtluse alla ka e-valimiste (elektroonilise hääletamise) legitiimsuse. Õiguskantsleri seisukohad elektroonilise hääletamise usaldusväarsuse kohta leiate õiguskantsleri kodulehelt rubriigist „[Seisukohad](#)“. Riigikohus on Riigikogu valimistega seotud kaebused lahendanud, valimiste ausus on leidnud kinnitust ning valimistulemus on legitiimne. Riigikohtu lahenditega on võimalik tutvuda Riigikohtu veebilehel.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Odyn Vosman 6938405 Odyn.Vosman@oiguskantsler.ee